WIKIPEDIA

Neandertalac

Neandertalci (latinski: *Homo neanderthalensis*) je zajednički naziv za više populacija izumrle vrste roda *Homo*, srodne recentnoj ljudskoj vrsti *Homo sapiens*. Imenovani su po prvootkrivenom nalazu u dolini rijeke Neander (njem. Thal = dolina), u blizini Düsseldorfa, Njemačka, 1856.

Neandertalalac *Homo neanderthalensis*	
Sistematika	
Carstvo	Animalia
Koljeno	Chordata
Razred	Mammalia
Red	Primates
Porodica	*Hominidae*
Rod	*Homo*
Vrsta	***H. neanderthalensis***

Naseljavali su Evropu, Bliski Istok i jugozapadnu Aziju (od sjevera Arapskog poluotoka) do šireg područja Kaspijskog mora), prije oko 250.000 i 30.000 godina prije današnjice. U kulturološkom smislu, bili su to praljudi iz srednjeg paleolita.[1][2]

Prema mnogim viđenjima, neandertalci su bili jedna od posljednjih slijepih pobočnih grana evolucije čovjeka . Međutim, u tom pogledu postoji i alternativno objašnjenje njihove evolucijske sudbine, prema kojem su bili asimilirani u nadolazeću novu vrstu roda *Homo* – *Homo sapiens*.[3]

Rekonstruirani skelet neandertalca.

Sadržaj

Opis

Neandertalci su imali nisku i izduženu lobanju niskog ukošenog čela, izražene nadočne lukove, zadebljanja na potiljačnoj kosti i izbočen srednji dio kostura lica, sa širokom nosnom šupljinom. Donja vilica im nije imala izbočenu bradu (kao u recentnih ljudi), a grudni koš je bio bačvast. Bili su snažne građe i dobro prilagođeni hladnim klimatskim uvjetima. Prosječna visina iznosila im je oko 167 cm, a težina oko 80,8 kg. Lobanjska zapremina (mozga) se kretala oko prosjeka od 1.520 cm^3. Preživljavali su kao lovci i skupljači plodova i drugih dobara, u uvjetima koji su ličili na današnje polarne. Njihovo oruđe, alati, su bili od kamenog jezgra ili iverja (okresina), uvrštenih u moustériensku kulturu srednjeg paleolita, u kojoj se ne uočava dotjeranija obrada ili umjetničke tendencije.

Prema općeprihvaćenom viđenju, **glavna evolucijska novost neandertalaca su bili prapočeci duhovnog života**. To je procijenjeno na osnovu pouzdanih tragova da su bili prvi u historiji roda *Homo* koji su ceremonijski sahranjivali svoje mrtve, što pretpostavlja moguće kultne oblike ponašanja. Na osnovu nagorjelih kostiju u fosilnim ostacima njihovih ognjišta, pretpostavlja se da su bili kanibali, tj. jeli su pripadnike sopstvene vrste (što se dešavalo i u oskudnim uvjetima ishrane kasnijih faza evolucije čovječanstva).

Dermoplastska rekonstrukcija neandertalca

Procjenjuje se da veličina populacije svih istodobno živećih neandertalaca nije bila veća od nekoliko hiljada individua, iako se zna da su neki poživjeli i do četrdeset godina. Između ostalih, po bogatstvu nalazišta, veoma je značajan fosilni neandertalac iz Krapine (Krapinski pračovjek), u nanosima rijeke Krapinčice ispod Hušnjakova Brda. Važno nalazište kasnih neandertalaca (32.000–33.000 godina prije sadašnjosti) pećina Vindija kraj Varaždina u Hrvatskoj.

Podjele neandertalaca

Još uvijek je uobičajeno, da se na osnovu izvjesnih detalja u hronologiji i građi kostura, neandertalci dijele na starije preneandertalce i mlađe ili "klasične" neandertalce.

- **Preneandertalci** su živjeli tokom zadnjeg međuledenog doba, prije zadnjeg ledenog doba (Würm) pa se označavaju i kao predwürmski neandertalci. Njihovi koštani ostaci, kosti životinja kojima su se hranili i oruđa pronađeni su u Njemačkoj, Italiji, Slovačkoj (Ganovce) i u Hrvatskoj. u prvu skupinu se ubrajaju nalazi iz Krapine, Eringsdorfa i Saccopastorea, na primjer.

Od nalazišta u Hrvatskoj, osobito je poznato ono prvootkriveno u Krapini (Hrvatsko zagorje), koje je 1899. pronašao i obradio geolog i paleoantropolog Dragutin Gorjanović-Kramberger (1856-1927). Starost nalaza procijenjena je najprije na oko 200.000, a zatim (suvremenijim metodima datiranja) na otprilike 130.000 godina, u razdoblju kulture je musterijen. Za sobom su ostavili mnoge šiljke, strugala, batiće i drugo kameno oruđe. Procijenjeno je da fragmentirani ostaci tih praljudi vjerovatno potiču od najmanje 80 osoba. Najočuvanija lobanja ima izražene nadočne lukove, zatureno (iskošeno) čelo i velike zube. To i neke druge osobenosti svratavaju Krapinskog pračovjeka u preneandertalce, i sugeriraju da je evoluirao prema grubljim ili klasičnim neandertalcima koji će živjeti u ledeno doba (Würm). Također je uočeno da su neke kosti namjerno lomljene. To je Gorjanovića i njegove kasnije sljedbenike navelo na zaključak na misao da su krapinski praljudi bili antropofagi.

- **Klasični neandertalci** ili *euneanderlalci* iz posljednjega ledenoga doba (Würm) su poznati grubi neandertalci iz pomenutog nalazišta u Neanderthau kraj Düsseldorfa u Njemačkoj (1856.), te mnogih drugihnogih drugih u Francuskoj, Italiji, Španiji, Hrvatskoj (Vindija), Crnoj Gori (Crvena Stijena, Nikšić), gdje je pronađen zub neandertalca i žrvanj. Na najnovijem nalazištu u Srbiji, u pećini Pešturina u Jelašničkoj klisuri kod Niša je također pronađen zub neandertalca,[4][5][6] na Bliskom Istoku, sjevernoj Africi i drugdje.

Osobitu pozornost stručnjaka pobuđuju ostaci neandertalaca koji imaju anatomski prijelazne oznake, na liniji prema, kako se mislilo, građi recentnog čovjeka. Takvi nalazi iz mnogih francuskih nalazišta, iz hrvatske Vindije, te s Krima (pećina Kiik-Koba, sjeveroistočno od Sevastopolja, 1924., te oko Staroselje blizu Jalte, 1950.). Zanimljivi su i nalazi ljudskih lobanja iz Izraela (Palestine), Iraka, Uzbekistana (poznati

grob djeteta u Tešik-Tašu). U nekim od pomenutih nalazišta uočeni su detalji skeleta koji nagovještavaju prelazne oblike između vrste Homo erectus i neandertalaca, a što je još intrigantnije i između neandertalca i recentnog čovjeka.

Većina dosadašnjih nalazišta neandertalca registrirana je u Evropi. Pored pomenutih, najznačajnija su Swanskomb (Velika Britanija), kanalski otok Jersey, LaQuina (Francuska), Spay (Belgija), Eringsdorf i Taubach (Njemačka), Banjolas (Španija) i Gibraltar, Petralona (Grčka), te italijanski lokaliteti Saccopastore i Circeo.

Prema nekim ranijim revizijarna odnosâ među pojedinim etapama hominizacije, u ovu skupinu se uključuju i nalazi sa afriõkih lokaliteta Broken Hill (Zambija - "rodezijski čovjek" = Homo rhodesiensis = *Cyphanthropus rhodesiensis*), Kandjera (Kenija), Omo i Bodo (Etiopija), Houpfild ("čovjek iz Saldanha", Južna Afrika), te azijski oblik ig Ngandonga ("Ngandonški čovjek", ("Čovjek sa rijeke Solo" = *Homo soloensis* = *H. primigenius asiaticus* = *Javanthropas soloensis*) sa Jave (Indonezija).

U klasičnoj literaturi koja se bavi klasifikacijom materijalnih dokaza procesa antropogeneze i analizom mogućih filogenetsko-biosistematskih veza i odnosa rneđu pojedinim paleoantropološkirn nalaziina, postoje i prijedlozi za sistematizaciju svih praljudi u tri podvrste:

- (1) evropsku (*Homo sapiens neanderthalensis),*
- (2) afričku (*H. s. rhodesiensis*) i
- (3) azijsku (*H. s. soloensis*), dok bi, prema tim prijedlozima, svi predstavnici arhajske vrste *H. sapiens* činili podvrstu,
- (4) *H. sapiens sapiens*.

Opravdanost ovakvih shvatanja svakako će biti mnogo jasnija tek nakon potpunijeg sagledavanja relevantnih detalja u filogenetskim relacijama unutar kompleksa neandertalci - kromanjonci, koi su još uvijek fragrnentarno i nedovoljno osvijetljeni. Iako se podvrsta *H. s. sapiens* (koja obuhvata i sve ljude današnjice) najčešće dovodi u vezu sa *H. s. neanderthalensis*, u ovom trenutku ostaje otvoreno pitanje da li se u ovim odnosima[šta?] rješenje adaptivne radijacije izvornih populacija suvremenih "rasa".

Sahranjivanje mrtvih

Kao što je već naglašeno, Neandertalci su u evoluciju čovjeka uveli jednu od najznačajnijih diferencijskih oznaka životinjskih primata i čovjeka: početke duhovnog života. Svoje mrtve su sahranjivali ceremonijalno i, uz znake pijeteta, povezivali sa kamenjem. Na nekoliko mjesta u Francuskoj i Italiji grobovi su pokrvani lomljenim kamenom, oblucima ili kamenim pločama. U Regurduu (Francuska) , pokojnik je položen na veliku gomilu kamena, pored koje je sagrađena kamena konstrukcija za skelet medvjeda. Ta i nešto jednostavnije konstrukcije u pećini Monte Circheo (Italija) naslućuju cjelokupnu kasniju pogrebnu arhitekturu u kojoj kamen dobija simboličnu vrijednost jer štiti i učvršćuje ono što zaslužuje najveći pijetet, tj. ono što se smatra najvećom svetinjom.

Mrtvi su sahranjivani u položaju spavača, tj. polagani su na bok, najčešće desni, sa povijenim koljenima. U La Ferasiju (Francuska), u grobovima odraslih i djece, nađene su pažljivo oblikovane kamene alatke kao grobni prilozi. Pritom je posebno poštovanje ukazivano ljudskoj glavi, što pokazuju izdvojeno sahranjene lobanje ili običaj da se bazna strana lobanje buši kako bi se izvukao mozak. U zajednicama preneandertalaca iz Krapine lomljene su kosti umrlog, u namjeri da se dođe do srži. Takvi tragovi kanibalizma upućuju u stvari na ritualno konzumiranje mesa umrlih srodnika, kakvo je posvjedočeno u mnogim kasnim kulturama, kao i u kulturi današnjih zaostalih zajednica. Postoje naznake da su kult lobanje i ritualna antropogafija možda bili poznati i u vremenima vrste *Homo erectus*, jer na to upućuju činjenice da su u pećini na Zmajevom brdu pored Beijinga pronađeni ostaci nagorjelih fragmenata ljudskih kostiju. Za kult predaka se veže i elipsoidna pločica od mamutovog zuba obojena okerom, koja je nađena u Tati (Mađarska).

Također pogledajte

- Evolucija čovjeka
- Hominizacija

Reference

1. Hadžiselimović R. (1986): Uvod u teoriju antropogeneze. Svjetlost, Sarajevo, ISBN 9958-9344-2-6.
2. Campbell B. G. (2009): Human evolution: An introduction to mans adaptations. British Museum of Natural History, London, ISBN 0-202-02041-X; ISBN 0-202-02042-8.
3. Lambert D. (1989): The Cambridge guide to prehistoric man. Cambridge University Press, Cambridge, ISBN 0 521 33364 pogrešan ISBN 4; ISBN 0 521 33364 pogrešan ISBN 9.
4. Dimitrijević, Uroš (23. 4. 2019). "Priča o Nišliji, prvom neandertalcu u Srbiji" (https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-48014663) (jezik: engleski). Pristupljeno 23. 4. 2019.
5. "ScienceDirect" (https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047248418303567). *www.sciencedirect.com*. Pristupljeno 23. 4. 2019.
6. "Вести и догађаји | Универзитет у Београду - Филозофски факултет | Први налаз неандерталца из Србије – откриће српско-канадског тима објављено је у престижном научном часопису Journal of Human Evolution" (http://www.f.bg.ac.rs/vesti). *www.f.bg.ac.rs*. Pristupljeno 23. 4. 2019.